

Osim što doprinosi delimičnoj integraciji međunarodne proizvodnje, globalizacija donosi i rizike i neugodnosti. Čudljivost tokova kapitala, špekulativni napadi na nacionalne monete, finansijske krize i nepredvidiva geografska realokacija poslova su očigledni primeri povećane ekonomske i društvene ranjivosti u mnogim zemljama, naročito u zemljama u razvoju. Da zaokružimo ovo pitanje, sam Henry Kissinger je globalizaciju nazvao "drugi naziv za dominantnu ulogu Sjedinjenih država". (5)

Može biti da je uniformnost i jednoličnost u modernom svetu malo previsoka cena koju plaćamo za nove ili "bolje" standardizovane stvari koje koristimo i trošimo. Ovo vodi u rizik od uvek prisutne mogućnosti pojavljivanja neo-komunizma gde svi jedu i piju isto, isto se oblače, kupuju na isti način, koriste istovetnu (potpuno zamnjenjivu) robu i usluge i na kraju mogu, ili su prisiljeni, da možda i razmišljaju "na isti način". Ako neko "ne ide u korak" sa ovim globalnim razvojem (bez obzira na svoj pseudo-demokratski izgled i sladunjavu preliv), pa,... taj bi mogao "dospeti u nepriliku" u centralnom "politbiroom"!

Za i protiv globalizacije

Zagovornici globalizacije, s jedne strane ukazuju na dobroćudne efekte globalizacije: proširenje ekonomskih mogućnosti i brzi ekonomski rast; smanjenje nejednakosti i siromaštva širom sveta. Ovi kažu da je globalizacija nova pojava, neuporediva sa prethodnim fazama kapitalističkog razvoja, da ovo nema nikakve veze sa prošlošću. Ova grupa najavljuje "smrt udaljenosti i prostoru", "smrt nacionalnoj ekonomskoj (naročito trgovinskoj, industrijskoj i monetarnoj) politici" i "propast nacionalne države". Ista grupa naglašava centralnu ulogu TNK i SDI u globalizacionom procesu jer one svojim odlukama hoće li ili neće investirati u određene lokacije oblikuju međunarodnu geografiju proizvodnje. TNK proizvode globalne, t.j. standardizovane (istovetne) robe i usluge za potrošače širom sveta. Proizvodnja i potrošnja u pojedinačnim državama postaje razdružena, jer sve utopljeno u globalni proces.

Skeptici, s druge strane, ukazuju na socioekonomske troškove i terete globalizacije: povećanje razlike u platama širom sveta, nejednaku geografsku u društvenu raspodelu rezultata i koristi globalizacije, društvene tenzije i uništavanje životne okoline. Ovi tvrde da je isticanje koristi trenutne faze globalizacije u mnogome preuveličano. Lokalne snage su još uvek moćne i igraju značajnu, korisnu, snažnu i smislenu ulogu. Zadatak i uticaj države se nije smanjio: on se razvija uporedo sa globalizacijom i menja svoju ulogu i nadležnosti. Istina je da ponašanje i aktivnosti TNK u velikoj meri oblikuju globalizaciju, ali investicije i realizacija proizvoda i usluga TNK su uglavnom koncentrisani na određenim, specifičnim geografskim područjima (u principu razvijeni svet). Da bi uspešno funkcionisale TNK moraju imati određene preduslove kao što su odgovarajuća lokana infrastruktura i obrazovana radna snaga. Takođe im je potrebna lična i materijalna sigurnost. To obično obezbeđuju državne vlasti. Zagovornici globalizacije mnogo preteruju sa masovnom proizvodnjom, efikasnošću i ujednačavanjem ukusa i potrošačkih navika. Lokalni i lični ukusi i sklonosti, naročito ako se pomnože sa povećanjem prihoda, su kao preporođeni. Potrošači tragaju za različitim, često ručno rađenim proizvodima i uslugama po meri, i spremni su da plate za njih. Uprkos velikoj priči o globalizaciji, čak i najveće TNK najčešće prodaju većinu svojih proizvoda i usluga na tržištu zemlje u kojoj se ovi proizvode. Iako je došlo do ogromnog povećanja ukupnog obima SDI u svetu, kao i do liberalizacije tržišta kapitala, jedna važna globalna stvar se nije desila. Nasuprot situaciji sa kraja 19. veka, novi talas globalizacije ne uključuje slobodu kretanja radne snage. (6)

Kritičari globalizacije se prisećaju Komunističkog manifesta (1848.) i Marksovog predskazanja: nekontrolisano globalno kretanje kapitala i korporacija širom sveta; divlji kapitalizam i "globalizacija" koja uništava socijalne i ekonomske strukture društva. (7) Ovi kritičari kažu da globalne TNK stavljaju "profit ispred ljudi". Kada kada ove firme "počnu da pričaju o tome kako neće više stavljati profit na prvo mesto, ljudi (opravdano) misle da one lažu". (8) Kritičari globalizacije u nekim stvarima imaju dostojno uporište. Paul Krugman je pisao: "Obećanje privrednog rasta zasnovanog na izvozu je na suviše mesta izneverilo. Naročito je u Latinskoj Americi izuzetno neuspešno kopiran Azijski uspeh: Latinoameričke države su liberalizovale, privatizovale i deregulisale privredu, a rezultati su bili u rasponu od razočaravajućeg (Meksiko) do katastrofalnog (Argentina)". (9) Ipak, John Kay tvrdi: "Suština ekonomske globalizacije je specijalizacija po funkcijama i veštinama, i to na nivou bez presedana. Ne mogu vam reći kako da postanete bogati, ali vam mogu reći kako da ostanete siromašni. Da ostanete siromašni, nemojte se upuštati u globalnu utakmicu." (10) U svakom slučaju, veliki deo moderne trgovine se odvija unutar jedne grane industrije. To je rezultat specijalizacije za globalno tržište.

Još jedna visoka cena globalizacije se vidi na primerima zemalja kao što su Meksiko, Tajland, Indonezija, Južna Koreja i Rusija, koje su u drugoj polovini 1990-ih pretrpele velike finansijske krize. Da nisu bile izložene globalnom tržištu kapitala, te krize se ne bi tako odigrale. Kritičari ovog stanovišta tvrde da se navedene zemlje ne bi mogle tako brzo razvijati uoči krize da nisu bile izložene uticajima globalizacije. U svakom slučaju, mora se priznati da su određene "globalne tendencije" već bile prisutne, mnogo pre sadašnjeg talasa globalizacije. Na primer, iz kakvog god razloga i na bilo koji način su se određeni evropski jezici širili izvan Evrope; širio se Islam po Africi, Aziji i Evropi, i širilo se i Hrišćanstvo po Latinskoj Americi.

Kad bi globalizacija otvorila tržišta razvijenih zemalja za proizvode koje prave roditelji dece u siromašnim zemljama, izvesno bi se smanjilo iskorišćavanje dece za rad, prosjačenje, krađu i prostituciju. Iako se kroz globalizaciju šire simboli vrlo sumnjive vrednosti (11) kao što su to Koka-kola, (12) McDonald's, MTV, Halloween (Noć veštica!), (13) TV Pink (14) i žvakaće gume, (15) kroz globalizaciju se ipak šire i osnovne vrednosti kao što su prava žena i dece. Međutim, na nesreću, ovi drugi efekti se šire mnogo sporijim korakom. Još uvek postoji nerešen i osporavan politički problem globalizacije. On se sastoji u tome da se pod sadašnjim talasom globalizacije ljudska prava ponekad mogu postaviti iznad državnog suvereniteta.

Rasprava o globalizaciji se često vodi oko pitanja gubitka zaposlenja (društvena dimenzija). Zagovornici tvrde da je ona korisna i da stvara nova radna mesta, dok kritičari tvrde obrnuto i kažu da se radna mesta premeštaju ka partnerima u trgovini i konkurentima, i da globalizacija remeti prirodnu ravnotežu i životnu okolinu. U svim zemljama su poneki slojevi radne snage vrlo sumnjičavi prema globalizaciji, jer više nisu u stanju da sagledaju domaću državnu upravu kao garanciju zaštite njihovih interesa naspram spoljašnjih pretnji. U cilju predupređivanja ovakvih strahova, možda bi najbolji odgovor dugoročne politike mogao biti unapređivanje mogućnosti za obrazovanje, jer tehnički progres i globalizacija najčešće padaju na teret neveštih i neobrazovanih radnika koji imaju malu mobilnost u prostoru i između profesija.

Što se tiče firmi, pogotovo onih koje traže efikasnost u poslovanju, posebno TNK, one tragaju za neograničenim i širokim međunarodnim tržištima povezanim sa slobodnom trgovinom i investicijama. S jedne strane, globalizacija ekonomske aktivnosti utiče na to da državne granice razdvajaju manje nego ikad pre. (16) Ovu svetsku ekonomsku integraciju i integrisanu međunarodnu proizvodnju roba i usluga u kojoj su konkurenti jedan drugom u dvorištu je omogućio razvoj informacionih i telekomunikacijskih tehnologija. (17) S druge strane, ovaj proces je ponegde obrnut, zbog široko rasprostranjenog bilateralizma i regionalizma koje ponekad sprovođe i

podržavaju relativno neefikasne firme, dok vlade vode njihovi kratkoročni izborni interesi, iako uslova za relativno uspešan regionalni integrativni proces, kao što je onaj u Evropi, često u velikoj meri nema.

Trgovina i SDI (globalizacija) mogu biti i saradnici, a ne samo protivnici društvenih planova, ali oni moraju biti sjedinjeni sa efikasnim domaćim i međunarodnim institucijama koje olakšavaju i regulišu probleme prilagođavanja (kao što je princip da zagađivač mora da plati učinjenu štetu). Globalizacija može izazvati troškove prilagođavanja u pogođenim industrijama i radnoj snazi, ali ovo može biti samo prolazna pojava. Postepeno otvaranje tržišta u Japanu tokom 1970-tih, i kasnije u jugo-istočnoj Aziji tokom 1980-ih, istočnoj Evropi od ranih 1990-ih i u Kini od druge polovine 1990-ih, pokazuje da kako država postaje sve bogatija, sve više gubi konkurentnost u proizvodnji radno-intenzivnih dobara. U kasnijoj fazi takva država postaje uvoznica ovih roba i usluga, pa koncentriše svoju proizvodnju na poslove koji donose višu novododatnu vrednost.

Regionalna integracija (drugo najbolje rešenje u odnosu na prvo koje je potpuna slobodna trgovina) može biti obećavajući oblik nadnacionalne uprave u oblastima u kojima postoji čvrsta osnova za koordinaciju i harmonizaciju nacionalnih politika. Integracija može rešiti sukobe kroz pozitivnu saradnju sa pogodnim grupama ali, u krajnjoj liniji, može i ugroziti multilateralni (prvo najbolje rešenje) trgovinski i investicioni sistem i izdeliti svetsku ekonomiju u međusobno sukobljene regionalne blokove. Nije neophodno da regionalizam i multilateralizam (globalizacija) budu u sukobu. Ukoliko regionalni blokovi međusobno saraduju i ukoliko prihvate spoljašnje liberalne načine trgovine i investiranja, krajnji rezultat bi mogao biti opšti napredak i dobrobit. Brzina međunarodne liberalizacije trgovine od 1960-ih, kao i širenje uticaja STO na nove oblasti kao što su usluge i poljoprivreda, bi možda bila mogo manja da nije bilo izazova koje je nametao razvoj integracije u EU. Rasprava se uopšte ne bi trebala voditi o izboru između regionalizma i multilateralizma, već o izboru između liberalizma i intervencionalizma.

Stara priča, novi celofan

Često se zaboravlja da duh "globalizacije" ne donosi nikakvu suštinsku promenu i novinu. Tu je samo potraga je za međunarodnom otvorenosću: više slobode za trgovinu robama i uslugama i za slobodnije kretanje kapitala (SDI). Ekonomska uloga nacionalnih granica se sve više smanjuje jer se nacionalne ekonomije ujedinjuju (integrišu) u jedinstveno, međuzavisno, "globalno" područje. Ukratko, ideja je vratiti se na suštinu sistema koji je prevladavao tokom prvog talasa globalizacije (1850-1914). Možda je termin "re-globalizacija" prikladniji za drugi talas koji je počeo i traje od 1960-ih. Pa ipak, morali bi se priseliti da je tokom prvog talasa globalizacija bila nametana ostatku sveta ili "diplomacijom topovnjača" ili putem kolonijalne kontrole: Kina je na ovaj način potpisala trgovinski ugovor sa Britanijom 1842; Britanija je nametnula Indiji "slobodnu trgovinu", a Holandija je uradila isto sa Indonezijom tokom 1840-ih; Američki bojni brodovi su 1858. prisilili Japan da se otvori za trgovinu; Britanska diplomatija je uz pomoć pomorske vojne sile je otvorila veći deo Latino-Američkih zemalja za trgovinu, nešto pre toga. "Zapad je sebe ekonomski štitió gde god mu je to terebalo, ali je nametao slobodnu trgovinu zemljama Trećeg sveta" (Nayyar, 2006, str. 139).

Tabela 1. Sličnosti i razlike između dva talasa globalizacije

Osobina	Prvi talas 1850-1914	Drugi talas od 1960-ih
Tehnološka revolucija u transportu i komunikacijama	Parobrodi, pruge, otvaranje Sueckog Kanala (prepolovio udaljenost od Engleskih do Indijskih luka). Pad transportnih i komunikacijskih troškova.	Transport u kontejnerima, masovni aero transport, relativno široko rasprostranjena, jeftina i pouzdana usluga telefona, i Internet. Pad transportnih i komunikacijskih troškova.
Trgovina	Pretežno trgovina gotovom robom (međuinterijska). Kolonijalni gospodari su sprečavali širenje novih tehnologija u kolonije.	Značajna je trgovina unutar industrijske grane, unutar jedne korporacije. Relativno brže međunarodno širenje novih tehnologija.
Carine	Visoke ali jasne.	Niske.
Necarinske barijere	Niske.	Visoke i nejasno primenjivane.
SDI	Uglavnom iz Britanije. Polovina ukupnih Strana Direktna Ulaganja je bila u zemlje u razvoju, a druga polovina u Evropu i SAD.	Najčešće između razvijenih i novo razvijenih zemalja. Ogromni iznosi u apsolutnim količinama. Zemlje u razvoju su u principu marginalizovane.
Industrijalizacija	Evropa i Severna Amerika su se industrijalizovale dok je Azija (Kina i Indija) ostala neindustrijalizovana.	Evropa i Severna Amerika se de-industrijalizuju dok se Azija industrijalizuje.
Standardizacija	Neformalna.	Formalna.
Finansijski posrednici	Banke.	Razni posrednici: institucionalni investitori (penzioni fondovi, zajednički fondovi), banke.
Kretanje ljudi	Uglavnom slobodno ka obe Amerike i Australiji.	Strogo kontrolisano i ograničeno. Odredišta: Arapske zemlje bogate naftom, SAD, Kanada, Australija i EU.
Institucionalni aranžmani	Pretežno "neformalno" podržavani i podsticani uz pomoć "diplomacije topovnjača". U mnogo slučajeva su uspostavljeni na osnovu kolonijalnih veza.	Delimično formalni, preko međunarodnih ekonomskih institucija, delimično neformalni, preko ekonomske snage i ponašanja TNK.
Geografsko širenje proizvodnje uz	Neravnomerno.	Neravnomerno.

pomoć sredstava globalizacije		
Urbanizacija	Značajna.	Značajna.
Ko su pobjednici, a ko gubitnici u koristima i rizicima koje donosi globalizacija?	Neki (elita) i iz razvijenog i iz nerazvijenog sveta jesu profitirali. I u razvijenom i u nerazvijenom svetu su mnogi izgubili (bar na srednji rok). Firme : pobjednici su veliki, tehnološki lideri, zaljubljenici u rizike, međunarodno pokretljivi. Gubitnici uključuju lokalne, male firme, nesklone riziku. Pojedinci : pobjednici su obrazovani, avanturisti, pokretljivi i imućni. Gubitnici uključuju one koji nisu učestvovali u globalizaciji t.j. loše ili delimično obrazovani, inertni, plašljivi radnici.	Neki (elita) i iz razvijenog i iz nerazvijenog sveta jesu profitirali. I u razvijenom i u nerazvijenom svetu su mnogi izgubili (bar na srednji rok). Firme : pobjednici su veliki, tehnološki lideri, zaljubljenici u rizike, međunarodno pokretljivi. Gubitnici uključuju lokalne, male firme, nesklone riziku. Pojedinci : pobjednici su obrazovani, avanturisti, pokretljivi i imućni. Gubitnici uključuju one koji nisu učestvovali u globalizaciji t.j. loše ili delimično obrazovani, inertni, plašljivi radnici.
Javni interes i rasprave	U glavnom u okviru Komunističke partije.	Utjecaj na društvo i pitanja koja donosi globalizacija stvara kontroverzne i žestoke rasprave: ljudska prava, poštena trgovina, zakoni o radu, ekologija, NVO,...

Tabela 1 pruža kraći spisak predloga o osnovnim ekonomskim osobinama dva talasa globalizacije. Oba talasa je pokrenula tehnološka revolucija, pogotovo u oblasti transporta i komunikacija. U prvom talasu su to bili parobrodi, železnica, telegraf i otvaranje Sueckog Kanala (time je upola skraćen put od Engleskih do Indijskih luka). U drugom talasu su to transport kontejnerima, masovni aero transport, jeftina i pouzdana telefonska usluga i internet. Ova dva talasa imaju i izvesne razlike. Za početak, u prvom talasu su carine bile mnogo više nego što je to slučaj u drugom talasu globalizacije. Međutim, necarinske barijere su sada mnogo značajnije nego što je to bio slučaj u prvom talasu. Dalje, prvi talas se prevashodno oslanjao na trgovinu robom koju su proizvele različite industrijske grane (glavna je bila prodaja gotovih proizvoda). U drugom talasu je sve veći udeo trgovine unutar istih grana industrije (Francuska i prodaje i kupuje automobile od Nemačke). Trgovina unutar iste TNK je u drugom talasu izuzetno značajna. Treće, tokom prvog talasa je većina direktnih investicija išla u zemlje u razvoju, dok se sada većina SDI odvija između razvijenih zemalja. Još jedna razlika je u ogromnoj migraciji stanovništva tokom prvog talasa globalizacije. Sada su takve migracije strogo kontrolisane i ograničene.

Globalizacija donosi izvesne ekonomske i druge mogućnosti i koristi, ali i istovremeno i brojne rizike i opasnosti. Globalizacija je mač sa dve oštrice. Neki su na njoj zaradili, a mnogi su izgubili i propatili. Profiteri su obično bili onih nekoliko velikih, tehnoloških lidera, obrazovanih, međunarodno pokretljivih i uspešnih ljubitelja rizika.. Ostali su uglavnom bili na strani gubitnika, bar u srednjem roku. Kao što se vidi iz Tabele 1, globalizacija može biti sistem koji nekima pruža prave šanse da uzmu najbolje iz ekonomije otvorenog tržišta, a ostalima – šta ostane. Zbog toga, ovakva vrsta globalizacije, koja sva ide u korist manjinske elite, može stvoriti i pojačati razne ekonomske i društvene neravnoteže i proteste. Nayar (2006, str. 158) je prokomentarisao na sledeći način:

“Globalizacija je uvela novu dimenziju isključivanja ljudi iz tokova razvoja. Za veliki broj ljudi isključivanje više nije samo u vezi nemogućnosti zadovoljavanja osnovnih ljudskih potreba u smislu hrane, odeće, prebivališta, zdravstvene zaštite i obrazovanja. Stvar je mnogo složenija. Zato što potrošačke navike i životni stil bogatih, koji se povezuju sa globalizacijom, svojim primerom moćno utiču na ljude. Ljudi širom sveta, čak i oni siromašni i izopšteni, su izloženi ovim dostignućima potrošačkih mogućnosti zato što elektronski mediji šire potrošačku poruku na daleko i na široko. Ovo stvara i očekivanja i zahteve. Ali, jednostavna je životna činjenica da oni koji nemaju novca ne mogu da kupuju proizvode i usluge sa tržišta. Tada, kada se potrošački raj pokaže nedostižnim, što je u slučaju običnih ljudi, stvara se samo nezadovoljstvo ili otuđenje. Reakcije ljudi koji doživljavaju tu vrstu izopštenosti su različite. Neki tragaju za prečicama do potrošačkog raja kroz drogu, kriminal ili nasilje. Neki traže utočište u etničkoj pripadnosti, kulturnom šovinizmu ili religioznom fundamentalizmu. Takvo oslanjanje na tradicionalne ili urođene vrednosti su često jedino na šta siromašni ljudi mogu da se oslone, jer im to donosi osećaj pripadnosti i smisla njihovog života. Rezultati nisu uvek u ovako ekstremnom obliku. Ali globalizacija neizbežno vodi u opadanje društvene stabilnosti. Na taj način ekonomska integracija sa spoljašnjim svetom može pojačati društvene tenzije ili izazvati društvene podele unutar država.”

Možda je duh globalizacije ostao u oba talasa isti, ali postoje značajne razlike u njegovoj primeni u geografskom smislu. Tokom prvog talasa sever se (Evropa i SAD) ubrzano industrijalizovao, dok se jug (naročito Kina i Indija) deindustrijalizovao. Pojačavala se trgovina i kretanje faktora (i rada i kapitala), a prihod između ta dva regiona su se sve više razlikovali. U drugom talasu globalizacije je jug (istočna Azija) bio taj koji se ubrzano industrijalizovao, dok se sever deindustrijalizovao. Trgovina i kretanje kapitala se širilo (masovno premeštanje radne snage je bilo malo u poređenju sa prvim talasom), dok su se prihodi između te dve regije, u principu, približili. Urbanizacija je ostala značajna osobina i na severu i na jugu tokom oba talasa globalizacije (Baldwin and Martin, 2004, str.2707-8).

Za preduzeća u malim državama koje tragaju za povećanjem efikasnosti u proizvodnji prošireno tržište je značajan dobitak. U situaciji u kojoj ne postoji integracija, strane zemlje mogu lako da prete malim zemljama da će uvesti “protekcioniističke mere” ili “sankcije” protiv njih (SAD na taj način stalno prete mnogim državama). Takve pretnje mogu ozbiljno da ugroze kvalitet svih ekonomskih odluka u maloj zemlji. Integracija sa partnerskim zemljama potstiče i obezbeđuje pristup tržištu i povećava mogućnosti za dugoročnu konkurentnost proizvoda i usluga iz malih zemalja. Zajedničko tržište između zemalja može eliminisati ili uravnotežiti nerazumne nacionalne potsticaje pružene TNK. Ovo takođe ublažava ne-ekonomske faktore, kao što su politički pritisci na.

Transnacionalne korporacije se ponašaju kao i sve ostale firme: koriste sve moguće šanse koje im zakon dozvoljava da maksimiziraju svoj profit. Sa izuzetkom SDI namenjenih za eksploataciju prirodnih resursa,

najveći mamci za njihove međunarodno poslovanje su veličina i rast lokalnog tržišta, uključujući i privilegovan pristup međunarodnim tržištima (umesto samo prosta razlika u ceni radne snage). Dalje, u situaciji u kojoj je liberalizacija tržišta postala široko prihvaćen izbor državne politike, sve više raste značaj postojećih lokankih dobara i struktura (tehnologija i mogućnost da se ona stvori, poslovna kultura, sposobnost da se organizuje i kontroliše proizvodnja i marketing, komunikaciona infrastruktura, marketinške mreže), kao osnova za SDI. Iz tog razloga su 73 procenta svih aktivnosti TNK smeštene u okviru razvijenih tržišnih ekonomija (mereno količinom SDI u 2004.) (UNCTAD, 2005, str.308). uprkos velikoj priči o "globalizaciji", u proseku, značajan deo rezultata rada filijala TNK se još uvek prodaje na lokalnom tržištu zemlje u kojoj te TNK posluju. (18) U ovakvoj situaciji se razvijene zemlje i one u tranziciji suočavaju sa vrlo žestokom konkurencijom u privlačenju TNK.

Odnos između državnih investicija (potrošnje) i konkurentnosti domaćih proizvoda i usluga u globalnoj ekonomiji je vrlo složen. Ponekad ne postoje zlatna (globalna) pravila i primeri koji bi se mogli slediti. Od 1980-ih, u Švedskoj se sistem visokih poreza za socijalna davanja pokazao podjednako uspešan u ekonomskom smislu kao i sistem niskih poreza u manje regulisanoj Britanskoj privredi. Neki tvrde da se TNK grabe da dođu u države sa malim socijalnim davanjima da bi uštedele na troškovima. Međutim, de Grauwe and Polan (2003) su našli dokaze da se bogate zemlje koje najviše troše na društvene potrebe, nalaze na vrhu u pogledu konkurentnosti svojih domaćih roba i usluga na svetskom tržištu. Države sa visoko-konkurentnom proizvodnjom stvaraju ekstra prihod. One mogu sebi da priušte velikodušna davanja raznim domaćim društvenim slojevima. Međutim, postoji i obrnuta uslovljenost. Konkurentnost zavisi i od dužine perioda u kome nije bilo društvenih sukoba, natprosečnog ljudskog kapitala (mozak i ruke) i kvaliteta uprave. Ljudi bi bili spremni da prihvate rizik kad bi znali da neće biti osuđeni na siromaštvo ukoliko ne uspeju. Jedna od glavnih uloga efikasne državne uprave je da davanja za društvenu sigurnost pretvori u energiju za stvaranje novododate vrednosti u društvu. Oni koji ovu transformaciju društvene energije budu uspešno sprovodili, imaće verovatno više koristi u smislu povećane konkurentnosti i nacionalnog blagostanja.

Strani investitori će svoje aktivnosti pokrenuti u državi koja im nudi najpogodniji odnos troškova poslovanja (proizvodnje i marketinga), ukoliko im izgleda da će ovakve okolnosti otvoriti mogućnost zarade na duži rok. Regionalizacijom svetske ekonomije i međunarodnom ekonomskom integracijom se mogu pojednostaviti SDI. Međutim, integracija/regionalizacija je samo pomoćna alatka za kretanja koja donosi međunarodna poslovna globalizacija. Savremene konkurentne firme su obično TNK koje "globalizuju" svoj posao u potrazi za proširenim tržištima koja nemaju ograničenja. Zbog toga je sve veći deo domaće proizvodnje, čak i u razvijenim zemljama, pod kontrolom stranih TNK. Isto važi i za sve veći deo strane proizvodnje domaćih TNK. Povoljni odnosi u okviru SDI mogu postojati i ako države ili grupe država nisu formalno integrisane. Samo obratite pažnju na primer obostranih tokova SDI između SAD i EU ili na valnu SDI u Kinu ili u zemlje Trećeg sveta (uglavnom u eksploataciju prirodnih resursa i energetiku).

Kopča koji drži zajedno transatlantske odnose u stvari nije trgovina, već SDI. Velik globalni ulazak SDI smanjuje mogućnost da regionalni dogovori stvore zatvorene blokove. "Populacija talaca" TNK može smanjiti strah od osvetničkih mera i namera. SDI recimo u bankarstvo Srbije može delimično da obeshrabri uvođenje sankcija Srbiji od strane moćnika jer bi njihove banke imale velike finansijske štete. Obimne SDI veze između SAD i EU su pomogle da se smanji potencijalni sukob između dva partnera oko međusobnog pristupa tržištu. To se još nije desilo da sada između SAD i EU sa jedne strane i Japana i Kine sa druge. Postoji nada da će Japan u budućnosti sazreti kao strani investitor i time bi se isključili mogući sukobi sa tom zemljom. Što se tiče Kine, ova zemlja bi u budućnosti mogla povećati svoje SDI u SAD, a možda i u EU.

Već decenijama relativno otvorene ekonomije i liberalna pravila za SDI i kretanje kapitala pomaže zapadnim firmama da prođu u nove zemlje i tržišta. Ovo je pomoglo razvoju zapadnog sveta. Međutim, zapadne zemlje, naročito SAD, delimično i polako zamenjuju Kina i Indija koje postaju mašina svetskog ekonomskog rasta. Mnogi proizvodni i određene usluge odlaze u Aziju. Novo, Azijsko lice globalizacije, možda neće mnogo goditi mnogima u SAD i u EU. Samo u 2006., Indijski preduzimač Lakshmi Mittal je preuzeo Arcelor, najvećeg Evropskog proizvođača čelika; SAD je sprečila preuzimanje naftne kompanije Unocal od strane Kine (Kina može da bude izvor jeftine odeće, ali da poseduje Američku naftnu kompaniju – e, to već neće moći!).

Tokom 2006. naišao je talas ekonomskog "patriotizma" u EU. Francuska i Španija su zaštitile svoje tržište energije od preuzimanja, čak i od strane bliskih država, partnera u EU. Isto važi i za bankarstvo u Italiji i Poljskoj. Da li će Rusi u novom globalnom svetu posedovati i kontrolisati veliki komad usluga distribucije gasa u EU? Da li je zapad izgubio kontrolu nad globalizacijom? Može li zapad zauzdati sile koje je tako ponosno raspustilo i od kojih je tako dobro zarađivao decenijama?

Zaključak

Sniženje troškova prevoza i komunikacija, TNK i globalizacija imaju određenog uticaja na pojedine promene u privredi i vrednostima na svetu. Bez obzira na rasprostranjenost globalizacije, ovaj proces je i dalje geografski ograničen na razvijene zemlje i pojedine zemlje u razvoju. Veliki delovi sveta i populacije još uvek nisu obuhvaćeni ovim procesom, dok u pojedinima koji su obuhvaćeni, postoji određena javno iskazana odbojnost prema "globalnom i divljem kapitalizmu". Uprkos svim dobrim i lošim stranama koje sobom donosi globalizacija, i dalje će postojati potreba i za domaćim i za međunarodnim ekonomskim politikama. Nacionalne ekonomske i druge politike i dalje imaju svoje mesto pod suncem. Domaća prosveta u ovom procesu ima ključnu ulogu, jer se uz njenu pomoć mogu sačuvati i unaprediti domaće, lokalne vrednosti, a istovremeno se može i pripremiti novi naraštaj za suočavanje sa novim izazovima u nauci, tehnici i upravljanju preduzećima. Ako neka firma ili grana industrije namerava da bude snažna na globalnom planu, tada ona mora prvenstveno da bude jaka na lokalnom. Primeri preduzeća kao što su to Microsoft, bankarstvo u Londonu ili hemijske industrije u Bazelu to jasno dokazuju.

U navedenoj situaciji jedna od glavnih poluga u borbi protiv divlje globalizacije može da bude EU, pogotovo njene zemlje članice koje se nalaze na kontinentalnoj Evropi. Evropa, to jest njena osvešćena i rodoljubiva elita, bi trebalo da očuva evropsko "jedinstvo u raznolikosti" u borbi protiv opšteg uprosečavanja. Divlja globalizacija poriče nacionalne pripadnosti, ruši katedrale nacionalnih vrednosti i posebnosti, a sve u cilju nekih novih "pseudo-internacionalnih vrednosti" i profita koji uništavaju lokalne zajednice i prirodu. Takav proces globalizacije izaziva i oštra suprotstavljanja širom sveta. Ako neko smatra da je globalizacija potrebna i poželjna, tada je za takve politička levica. Levica je stalno pokretala i hranila ovakav proces. Njen proleterski internacionalizam je bio globalni standard. Između nje i pristalica "globalnog kapitalizma" nema baš velike razlike što se tiče krajnjeg cilja: jedan globalni standard za sve i svugde (siva masa). Ako neko smatra da globalizacija nije u glavnom dobrodošla, tada treba da potraži rodoljubive snage koje ne pripadaju ni navedenim marksističkim ni liberal-kapitalističkim pogledima na svet (dakle desnica). Ova grupacija može da predvodi istinsku i iskrenu borbu protiv globalizacije i uprosečavanja. Budući put zavisi, dakle, od tog izbora.

Novi Sad, 12.02.2007.

Fusnote:

1. Stavovi izneti u ovom članku predstavljaju isključivo lično gledište autora i ne obavezuju nikog drugog, pogotovo ne organizaciju u kojoj je zaposlen ili instituciju čiji je član.

Zahvalan sam Dragošu Kalajiću koji mi je predložio da napišem raspravu na temu globalizacije još 2001. Đorđe Vukadinović mi je pružio ohrabrenje i podršku prilikom njenog završetka. Mirjana Racić mi je pomogla prilikom istraživanja i pisanja, a da toga nije bila ni svesna. Jelena Šijacić je prevela ceo članak sa engleskog.

Autor je redovni član Matice srpske.

2. S. Talbot, 'The Birth of the global nation', Time Magazine, 20 July 1992, str. 70.

3. "Globalizacija nije ništa više od (priznajmo ružnog) naziva za proces integracije širom granica liberalizovane tržišne ekonomije u vreme brzog sniženja troškova transporta i komunikacija" (M. Wolf, Financial Times, 3. October 2001, str. 15).

4. A. Krueger, 'Educating globalisation's Luddites', Financial Times, 16 April 2004.

5. H. Kissinger, 'Globalisation: America's role for the millennium', The Irish Independent, 13 October 1999. Martin Wolf je potvrdio ovakvo stanovište: "Globalizacija nije neizbežna. Ona je zavisna od politike. U današnjem svetu, ona je iznad svega zavisna od politike SAD" (Wolf, 2005, str.8).

6. "...pet paralela između današnje SAD i Britanije pre sto godina: prerastegnuto, fizički i finansijski; velika borba za prevlast, sada sa Kinom koja se nalazi u bivšoj ulozi Nemačke; nestabilna savezništva, sa dezintegracijom transatlantskih veza; nepouzdan dr. žvani režimi (tada Srbija, a sada Iran i Severna Koreja); i revolucionarne organizacije (tada Boljševici, sada al-Kaida)" (Wolf, 2005, str.7).

7. Buržoazija je eksploatacijom svetskog tržišta dala kosmopolitski karakter proizvodnji i potrošnji svih zemalja. Na veliku žalost reacionara, ona je izvukla nacionalno tlo ispod nogu industrije. Uništene su prastare nacionalne industrije i uništavaju se svakodnevno još uvek. Potiskuju in nove industrije, koje po cenu života moraju da uvode sve civilizovane nacije, industrije koje više ne prerađuju domaće sirovine, već sirovine koje dolaze iz najudaljenijih zona, i čiji se fabrikati ne troše samo u zemlji, već u isto vreme i u svim delovima sveta. Na mesto starih potreba, zadovoljavanja domaćim proizvodima, stupaju nove koje za svoje zadovoljenje traže proizvode najdaljih zemalja i klimata. Na mesto stare lokalne i nacionalne samodovoljnosti izatvorenosti stupa svestrani saobraćaj, svestrana uzajamna zavisnost nacija. A kako je u materijalnoj, tako i u duhovnoj proizvodnji. Duhovni proizvodi pojedinih nacija postaju opšte dobro. Nacionalna jednostranost i ograničenost postaje sve više nemoguća, a iz mnogih nacionalnih i lokalnih književnosti stvara se svetska književnost." Komunistički Manifest, izdanje 1945. u prevodu Moše Pijade, str. 33).

8. The Economist, 'A survey of globalisation', 29. Septembra 2001., str.4.

9. P. Krugman, 'The Good News', The New York Times, 28. November 2003.

10. J. Kay, 'Global business deserves a peaceful May Day', Financial Times, 28. April 2004.

11. Nus proizvodi savremene globalizacije su recimo i muškarci obrijani od glave do pete; žene filovane silikonima; propagiranje, čak slavljenje pederastije u medijima (i to baš sada u doba kada vlada bela kuga u hrišćanskoj Evropi i Srbiji, u doba kada nas ima sve manje i manje); ili recimo oznake na kolima hitne pomoći. Nekada su kola hitne pomoći bila obeležena raspoznatljivim i razumljivim crvenim krstom. Vesti na televiziji su tokom leta 2006. bile pune snimaka iz ratom razrušenog Libana (većinski muslimanska zemlja). Kola hitne pomoći su tu imala jasan crveni krst. U Evropi i Srbiji (koje su još uvek u hrišćanskoj sferi) crveni krst je sa kola hitne pomoći uglavnom proteran i zamenjen nekim plavim znakom koji više liči na saobraćajni znak (ukrstena viljuška i nož) koji 'reklamira' restoran ili nekakav karavan seraj, a ne pomoć bolesnim, iznemoglim i povređenim osobama. Do nedavno je u Srbiji crveni krst bio sinonim za hitnu pomoć. Da li je sada ispravno ili u duhu vremena pozvati telefonom crveni krst ili ovaj nerazumljivi znak potpuno neprisajedinjen našem, podneblju, duhu, prošlosti i tradiciji?

12. U Indiji je skoro potpuni monopol na osvežavajuća pića u rukama dve kompanije, Koka-kola i Pepsi. Podržavajući uspešnu kampanju lokalne NVO i narodnih političara, četvrtina od 28 pokrajina Indije je Avgusta 2006. zabranila prodaju Koka-kole i Pepsija, po osnovu zabrinutosti za zdravlje potrošača ('Coke and Pepsi canned', Financial Times, 11 August 2006).

13. U vekovnoj hrišćanskoj tradiciji Evrope je da se deca lepo i čisto obuku za praznik, da su nasmejana, da pričaju recimo o životinjama kao što je to recimo zec ili jagnje, a ne da se naružuju i da se besomučno dernjaju i da zastrašuju druge kao što je to slučaj kod novofiltrirane globalističke noći veštica!

14. Hleba i igara! Dakle, samo zabava... a gde je u svemu tome istorija, kultura, umetnost, obrazovni program i ostalo što u sebi sadrži proverene i potrebne dugoročne vrednosti?

15. Samo se prisetite posledica žvakaće gume kojom se zagađuju i prljaju liftovi, trotoari i donja strana stolova i stolica po školama, bioskopima, autobusima...

16. Povećanje međunarodne pokretljivosti faktora, povećanje međunarodnih transakcija unutar korporacije, širenje međunarodnih ugovora o saradnji između firmi, sve veći značaj znanja, kao i smanjivanje transportnih i komunikacionih troškova, podržavaju proces globalizacije i njeni su konstitutivni delovi. U ovakvim okolnostima, jednostrane akcije nacionalnih vlada možda ne mogu da povećaju opšte blagostanje (na primer, u vezi

zagađenja okoline ili efekta staklene baste), pa su možda neka nadnacionalna pravila neophodna za postizanje značajnijih rezultata.

17. Trgovina između regiona je relativno bolje organizovana nego SDI. Ovo ukazuje na činjenicu da trgovina igra značajniju ulogu u pregovorima o unutar-regionalnoj integraciji, dok SDI imaju veći uticaj na globalnu integraciju (UNCTAD, 1993, str.7).

18. "Više od 90 procenata proizvoda proizvedenih u svakom od ovih regiona je i prodato u tom regionu . Ne postoji globalna auto-industrija. ...više od 90 procenata proizvodnje TNK je među-regionalno pre nego što je to globalno" (Rugman, 2002, str.5).

Copyright by NSPM